

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Kláster Rosa coeli – Nebeská růže

Dnes je to snadné. Hranice států jsou přesně vymezeny, takže nedochází k výrazným sporům, kde je správná hranice. Ve středověku to tak jasné nebylo. Státy se vytvářely, jednotlivé oblasti patřící do jednoho státu mohly být v dalších letech majetkem státu jiného. Málodky se spory řešily jednáním, téměř vždy vojenskou silou. Kdo měl vojsko a prostředky k jeho udržení, spornou oblast obsadil a tím dal druhé straně možnost k odvetě.

K takovému sporu došlo kolem roku 1175 mezi Rakušany a Čechy o pohraniční oblast Vitorazsko, (dnešní pohraničí Dolního Rakouska) která právě prodělávala německou kolonizaci. Český kníže Soběslav chtěl oblast Vitorazska připojit k českému státu a v roce 1176 v čele silného vojska dvakrát vpádl do Rakous. České vojsko doplněné spojenci, např. vojáky knížete Oty Konráda ze Znojma, poplenilo napadenou zemi až k Dunaji. Vojska knížete se vracela s bohatou kořistí a velkým počtem otroků. Při vpádu nešetřila ani kostely a kláštery.

Jedním z účastníků výpravy do Rakous byl v družině knížete

dován panem Vilémem z Kounic později. K založení kláštera bylo ještě zapotřebí získat souhlas příslušné řádové generální kapituly, v tomto případě ve Francii v Premontré. Opat Gotšalk se vydal na cestu do Francie k zasedání generální kapituly a měl sebou žádost pana Viléma z Kounic. Generální kapitula se stavbou kláštera v Kounicích souhlasila, ustanovila Gotšalka pro budoucí kounický klášter opatem, což znamenalo, že klášter v Kounicích byl v závislosti na klášteře želivském, kde Gotšalk již opatem byl.

To bylo důležité rozhodnutí, protože mateřské kláštery, v tomto případě Želivský, mohly ve filiálních klášteřích potvrzovat jejich správce, měly v nich právo i povinnost visitací. V Premontré se pravděpodobně řešila i otázka, komu bude klášter zasvěcen. I když název Rosa coeli se objevuje až v 15. století je zřejmé, že klášter byl od počátku zasvěcen Panně Marii. Premostránský řád měl předepsanou zvláštní úctu k Matce Boží. Je proto přirozené, že byla určena za přímělkyni kounického kláštera. Církev nazývá Pannu

na cestu, se kterou chtěl spojit visitaci všech klášterů podřízených Želivu. Nejprve zajel do Louňovic, odtud přes Chýnov na Moravu do Dolních Kounic, kdy se zdržel několik dní. Potom opat navštívil ještě klášter jerušský a v Perneggu v Rakousku. Na zpáteční cestě se zastavil na hradě Bítově, kde byl už dlouho zván k návštěvě. Pak se setkal ve Znojmě s olomouckým biskupem Pelhřimem, který byl na návštěvě u knížete Oty Konráda. Gotšalk byl už v té době nemocný, ale silou vůle vše překonal, strávil u knížete a biskupa několik dní, a na jejich prosbu i Vánoce a pak se vrátil do Louňovic, kde vyčerpaný pětitédenní cestou zemřel 18. února 1184 a byl v Louňovicích i pochován.

Začátek života kláštera byl úspěšný. Jeptišky měly úlohu vyučovat dívky z vyšších stavů. Jejich svědomitost v učení zaručovala klášteři slávu a přízeň dobrodinců, ale zdánlivý začátek byl záhy ohrožen. Dne 10. prosince 1185 se u Loděnice střetla v bratrovražedné bitvě česká a moravská vojska. Hluk bitvy byl slyšen až v Dolních Kounicích. Po bitvě vítězní Čechové „do Kounic vrhnuvše kromě kostela a kláštera vypálili všecka stavení“. Sestry z kláštera utekly raději do Bítova. Kronika uvádí, že velitelé bitvy Bedřich a Ota Konrád se v roce 1186 setkali v Kounicích. Krátce nato se do kláštera vrátily jeptišky a život v klášteře se vrátil do normální meze. Nevíme, co vše se dělo o cca 40 roků později, protože v roce 1219 a 1227 papež Honorius III. se zmiňuje o nechvalném klášterním životě.

Je jasné, že klášter musel být hospodářsky zajištěn. Od svého zakladatele dostal klášter v užívání část jeho majetku. Lze soudit, že přízvi rodů zakladatele a zbožnými odkazy se klášterní záduší zvětšovalo, klášter získal i více členek a byl povýšen na proboštví. O tom, že kounický klášter měl již krátce po svém vzniku mocné zastánce, svědčí například dar biskupa Roberta, který klášteři věnoval několik vinic u Pouzdřan a Popic.

Význam kláštera se ještě zvýšil roku 1268, kdy jej pod svůj patronát vzal papež Klement IV. Roku 1284 po vymření drnholecké větve Kouniců se dolnokounický klášter stal klášteřem královským. Pod svou ochranu si jej vzal český král Václav II., který také udělil místnímu proboštvu pro Kounice právo týdenního trhu. Dále klášter na čtyři roky osvobozuje od placení královského mýta, cestného a vůbec všech dávek a závazků. Až do konce 13. století jsou písemné zprávy o klášteři, tedy i o jeho majetku velmi mezerovité a

neumožňují udělat dokonalý přehled o celkovém klášterním jmění. Přesto je vidět i v této době příliv majetku, který přispívá klášteři ve všech oblastech jeho života.

Mezi velké příznivce kláštera patřila paní Mačka, manželka pana Viléma z Drnholce a matka Oldřicha z Drnholce, který byl purkrabím hradu Znojmo a později místopředsedou Přemysla Otakara II. v Korutanech. V roce 1273 padl v Korutanech v boji proti Uhrům a Kumánům a jeho matka paní Mačka jej nechala pohřbit v rodinné hrobce Kouniců v klášteři v Dolních Kounicích. Paní Mačka věnovala na záduší kounického kláštera 80 hřiven stříbra pro spásu duše své a svého syna Oldřicha. Mimoto paní Mačka slíbila, že bude každoročně dávat jeptiškám 10 teplých roun podšitých kožešinou. Kounický klášter jí chtěl vyjádřit svou vděčnost a proto ji v roce 1276 propůjčil probošt Mikuláš k doživotnímu užívání ves Bránice s dvorem, lukami a lesem a přenechal jí právo lovu ryb pro její kuchyni. Po smrti paní Mačky se uvedený majetek vrátil zpět klášteři.

V roce 1315 kupuje kounický klášter kostel Panny Marie v Brně a pozemky kolem něj od kláštera zábrdovického. Eliška Rejčka, vdova po králi Václavu II., chtěla v Brně založit klášter cisterciáckého řádu a zvolila si k tomu prostor na Starém Brně právě kolem kostela Panny Marie. Proto se Eliška Rejčka obrátila na krále Jana Lucemburského a žádala na něm zajištění potřebného místa. Král Jan Lucemburský nabídl kounickému klášteři výměnu a to tak, že za práva ke kostelu Panny Marie a pozemky na Starém Brně a dále za ves Hajany se vším příslušenstvím, dostane kounický klášter královské městečko Pravlov, s trhem, mýtem, a vším ostatním příslušenstvím. Tato transakce byla kounickému klášteři velmi vítaná, neboť se Pravlov dostal tímto okamžikem pod správu a řízení kounického kláštera. Král Jan vše stvrdil listinou ze 7. září 1323. Od tohoto okamžiku se význam Pravlova začal ztrácet a naopak výrazně stoupala suverenity kláštera a začala se měnit tvář Dolních Kounic.

V této době byl již klášter na tak vysoké ekonomické úrovni, že si mohl dovolit z vlastních prostředků vybudovat pro svou ochranu na návrší nad Kounicemi pevný gotický hrad. Po ukončení stavby někdy před rokem 1330 byla zahájena velkolepá a nákladná přestavba klášterních budov. Vzhledem k neustálé stavební činnosti se klášter zadlužil a k dokončení stavebních úprav došlo až v letech 1370 – 1380.

Po dokončení přestavby začal klášter postupně splácet dluhy a opět začal upevňovat svou moc. Toto období prosperity bylo přerušeno husitskými válkami, kdy byl klášter vypálen, k jeho obnově byl nutný prodej dalšího majetku a další finanční půjčky. Roku 1434 již byl klášter opraven, protože si mohl dovolit kupovat další vesnice. Mnoho zlého snášel klášter i od okolní šlechty. Celá druhá polovina 15. století je naplněna soudními případy, kdy se klášter musel bránit, jinak by postupně ztratil podstatnou část příjmů.

Po nástupu nového probošta Martina Göschla, v roce 1517, nastal velký úpadek kláštera. Probošt

Presbyterium kostela - současný stav

Göschl, který měl také hodnost světitelů biskupa olomouckého, přestoupil v roce 1521 k luterskému vyznání a oženil se s jeptiškou kounického kláštera. Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský zjistil, že život jeptišek byl neřestný a krajně pohoršlivý. Mimoto prováděl probošt Göschl majetkové i finanční spekulace a očekával přitom, že klášterní majetek bude převeden do světských rukou a jemu ponechán. Roku 1526 utekl Göschl do Mikulova, kde byl přijat za spoluobyvatele a „biskupa“ novokřtěnců. O dva roky později byl předvolán do Prahy, uvězněn, podstoupil útrpné právo a nakonec zemřel v olomouckém vězení. Po odchodu Göschlově si zbývajících 11 řeholnic zvolilo za probošta Jana, ale jejich trvajících neřestný život přiměl okolní obyvatelstvo k přepadení kláštera. Jeptišky se rozutekly po království a chrám byl částečně zrušen a zneuctěn.

Opuštěného kláštera s celým panstvím se ujaly v roce 1527 Moravské zemské stavy, které jej předaly českému králi Ferdinandu I. Habsburskému. Ferdinand panství nejprve zastavil a nakonec roku 1537 prodal Jiřímu Žabkovi

Celkový pohled na zříceninu kláštera

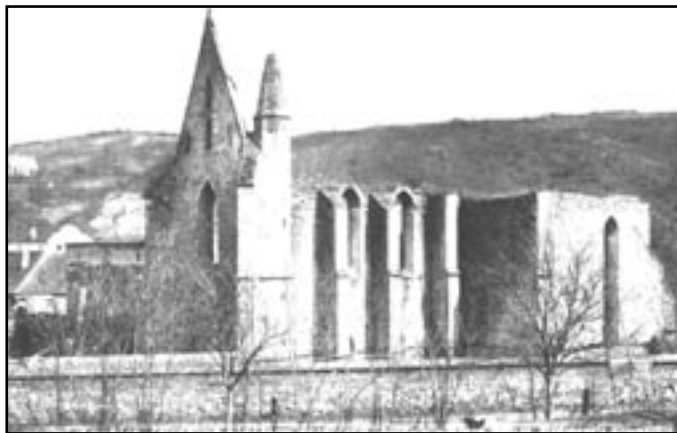
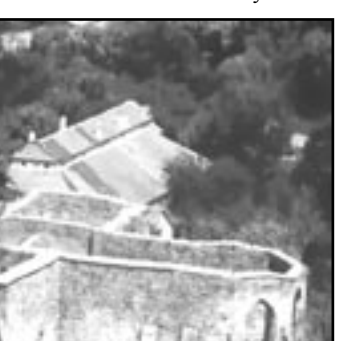
z Limberka. Tím přešel klášter s celým majetkem na světskou vrchnost. Jiří Žabka si Dolní Kounice zvolil za své hlavní sídlo. Nechal nákladně přebudovat bývalý klášterní hrad a opravil klášterní chrám, ve kterém zřídil rodinnou hrobku. Jeho syn Burian již takový hospodář nebyl a po deseti letech od smrti Jiřího Žabky - v roce 1567 prodal „hrad Kounice i s klášteřem pod tímž hradem Kounice ...“ Zikmundovi ze Zástřizl. Za dalších majitelů panství a válkami však klášter zvolna pustnul.

O obnovu chátrajícího kláštera se pokusili premonstráti ze strahovského kláštera. Roku 1698 budovu odkoupili od tehdejšího majitele panství Ferdinanda z Ditrichštejna. Již v následující roce upravili bývalou kapitulní síň na kapli a směrem k řece postavili

novou barokní budovu konventu. V dalších letech pokračovaly úpravy a obnova jednotlivých částí. Roku 1703 byl nově zastřešen kostel znovu vysvěcen, ale téhož roku zachvátil Dolní Kounice požár, který zničil i restaurovaný klášter. Potom byla obnovena jen budova konventu, kostel byl ponechán ve zříceninách a obřady se konaly pouze v kapli. Špatné ekonomické podmínky nedovolovaly rozsáhlejší opravy. Strahovští premonstráti nakonec prodali klášter s kostelem zpět dolnokounickému panství. Od té doby se budovy kláštera začaly definitivně měnit ve zříceniny.

Až v roce 1895 nechal hrabě Josef Habenstein provést nejnaléhavější opravy, při kterých byla zastřešena křížová chodba a život přiměl okolní obyvatelstvo k přepadení kláštera. Jeptišky se rozutekly po království a chrám byl částečně zrušen a zneuctěn.

V současné době je majitelem kláštera římskokatolické biskupství v Brně. Historické budovy užívá město Dolní Kounice, které areál zpřístupnilo veřejnosti k pořádání kulturních akcí a výstav.

Pohled na ruiny kláštera

Oty Konráda znojemského i pan Vilém, držitel Kounic. Značně se podílel na vypalování kostelů a klášterů, za což byl dán papežem do klatby. Takové postavení mimo zákon nebylo příjemné ani v tehdejší době a tak Vilém se rozhodl putovat do Říma a poprosit papeže o odpuštění. Návštěva Říma byla úspěšná. Bylo mu odpuštěno, ale za pokání mu papež uložil, aby vystavěl na svém panství klášter. V té době byl v oblibě řád premonstrátský, který budoval v Českých zemích několik klášterů mužských i ženských. Značné zkušenosti s budováním klášterů měl opat želivského kláštera Gotšalk. Toho si Vilém z Kounic pozval v roce 1181 k sobě, aby se poradil o stavbě budoucího kounického kláštera. Patrně společně vybrali pro budoucí stavbu vhodné místo, neboť zůstávalo ukryto zrakům příchozích z jihomoravské roviny, v ohbí řeky skryto kopcem, na kterém byl později vybudován mohutný hrad. Přitom to bylo v blízkosti důležité cesty Libické a v nedaleké vzdálenosti od cesty Znojemské. Obě cesty se křížovaly v Pravlově, který býval důležitou křížovatkou středověkých cest a byl zde brod přes řeku Jihlavu, chráněný hradem.

Po této první poradě určil Gotšalk želivského převora Mandruvina, podpřevora Eberharda, který byl příbuzným pana Viléma a mladého klerika Richvina, aby v Kounicích připravili základní příbytek pro řeholníky a probošta, kteří měli vést správu kláštera, dále příbytek pro řádové sestry a hospodářské budovy. Vlastní kostel v románském slohu byl bu-

Vstup do kláštera s reliéfem Krista